

על הפרשה
ויקהל - פקודי

סוגיות ועיונים

מחשבה ומוסר

אהרן קופמן
052-7624467
7624467@gmail.com

אשמח לקבל הערות והארות

סוגיות ועיונים

בדין כופין על המצוות בשבת

ב. הפרי מגדים (פתיחה להל' שבת) כתב להסתפק האם כופין ומלקים בשבת מי שאינו רוצה לקיים מצוות עשה, וכפי שמבואר בכתובות (פו, א) שאם אומרים לו לעשות סוכה ואינו עושה או ליטול לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו, והאם זה נכלל בכלל האיסור שאין מענישים בשבת.

ורבי עקיבא איגר בהגהות לשו"ע (שם) כתב שמוותר שאין זה נקרא עונש אלא מלקין אותו רק כדי שיקיים את המצוה.

ג. בשדי חמד (מערכת כ, כלל קו) כתב להביא ראיה נפלאה לספק זה, ממה שנחלקו הראשונים בכתובות (שם) האם כופין גם על מצוות דרבנן שאינו רוצה לקיימם או רק על מצוות דאורייתא. שרש"י סבר (כתובות צא, ב) שעל מצוות דרבנן אין כופין אותו לקיימם ולכן אין כופין על היתומים לפרוע חוב אביהם כיון שחיוב זה אינו אלא מדרבנן משום כבוד אביהם, ותוס' (כתובות פו, א) סברו שאף על מצוות דרבנן כופין, והביאו ראיה ממה שכופין על מצוה לקיים דברי המת שאינו אלא מדרבנן.

ואם כן נמצא, שלפי שיטת רש"י אין כפיה על עשיית סוכה או נטילת לולב בשאר ימים של החג כיון שאינם רק מדרבנן, והכפיה היא רק ביום טוב הראשון שהחיוב הוא מדאורייתא, וזה מה שכתוב בבב"יתא

א. "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (לה, ג), וכתב הרמב"ם בספר המצוות (לאוין, שכב) שלומדים מכאן שאסור להעניש בשבת. והוא הדין שאין הורגים בשבת. וכן מבואר בסנהדרין (לה, א). וכן פסק הרמב"ם בהל' שבת (כד, ז) והוסיף שלא דוקא שאין הורגים בשבת אלא אף כל עונש אין מענישים בשבת [וכבר עמד בסתירה זו המג"א בס"י שלט, ג].

ובירושלמי (סנהדרין ד, ו) הוסיף שנלמד מפסוק זה שאף אין דנים בשבת. אולם בבבלי ביצה (לו, ב) מבואר שהאיסור הוא משום שמא יכתוב. ומשמע במגן אברהם (הנ"ל) שיש חילוק בין דיני נפשות לדיני ממונות, שדיני נפשות אין דנים משום הפסוק "בכל מושבותיכם", ודיני ממונות אסורים לדון משום שמא יכתוב.

ובספר החינוך (מצוה קיד) הוסיף טעם לדין זה, שרצה השם יתברך לכבד היום הזה שכולם ימצאו בו מנוחה ואף החוטאים והחייבים. והמשיל זאת למלך גדול שקרא לבני המדינה יום אחד לסעודה ולא מנע את הכניסה מאף אדם, ורק לאחר יום הסעודה עשה משפט למי שצריך, כן הדבר הזה, שהשם ברוך הוא ציונו לקדש ולכבד את יום השבת לטובתנו ולזכותנו, וזה גם כן מכבודו של יום הוא.

שכופין אותו על לולב וסוכה, ועל כרחק שכופין בשבת ויום טוב.

העונש הוא שלא יקבל את השכר ולכן אין צריך לכפות עליהם.

והוסיף שאף לשיטת התוס' מוכרח שכופין בשבת ויום טוב, שאם נאמר שלא כופין בשבת ויום טוב, אם כן לא היו צריכים להביא ראיה שכופין על מצוות דרבנן ממה שכופין על מצוה לקיים דברי המת, והלא היו יכולים להביא ראיה מהברייטא עצמה שכופין אותו בשאר ימי החג שהחיוב רק מדרבנן, וממה שלא הביאו ראיה זו מוכח שאף הם סברו שכופין בשבת ויום טוב ואם כן אף הברייטא מדברת על כפייה במצוות דאורייתא.

ו. הגר"ח מבריסק זצ"ל (חידושים על הש"ס) הביא ראיה ממה שכתוב במנחות (מא, א) שאין מענישים אדם שאינו קונה בגד של ד' כנפות כדי להתחייב בציצית אלא בעידנא דריתחא. וכתבו שם התוס', שזה דוקא בציצית מפני שאינו חיוב גמור, אבל במצוות עשה גמורה אפילו בית דין של מטה היו מכין אותו עד שתצא נפשו. ומדויק בדבריהם, שדימו עונש של מצוות ציצית לכפיה בשאר מצוות עד שתצא נפשו, ועל כרחק שסברו שגם הכפייה בכל המצוות הוא בגדר עונש.

ד. מבואר בראש השנה (כח, א) שאם כפו גויים אדם לאכול מצה בליל פסח, זה תלוי האם מצוות צריכות כונה או לא. והקשה שם הריטב"א, מדוע לא נקטו שכפו אותו ב"ד לקיים את המצוה וכמו שכופין על כל מצוות עשה. ותיירץ, שאם כפו אותו ב"ד ודאי שמכוון לשם מצוה.

ז. כתב הרמב"ם בפ"ה המשניות (כתובות ד, ו) וידוע שיש לדיין לכוף את האדם על מתן הצדקה לפי שהיא מכלל מצוות עשה, שחובה להלקות את האדם עד שיקיים אותה המצוות עשה שחל עליו חיוב עשייתה באותו העת או עד שימות, וזה כלל בכל מצוות עשה. וכן כתב בספר המצוות בשורש י"ד שמלקין אותו עד שימות. וכתב על כך בחי' מרן הגר"ז זצ"ל בנזיר (כג, א) שמבואר בדבריו שפירש שעד שתצא נפשו הוא בתורת עונש שהורגין אותו אם אינו רוצה לקיים את המצוה.

והוכיח מכאן בקונטרס נר מצוה (לבעל הכלי חמדה) שמבואר בריטב"א שכופין אף ביום טוב, שהרי באכילת מצה חיובה רק ביום טוב ראשון ובכל זאת כתב בפשיטות שכופין.

ח. היראים בס"ר רע"ח (דפוס ישן) כתב בדין שמיטת כספים שהמלוה צריך לומר משמט אני, ואם אינו אומר מכין אותו ככל מצוות עשה שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

ה. ובעיקר הדבר האם כפיה על המצוות היא בגדר עונש או לא. יש להביא ראיה לנדון זה, ממה שכתב רש"י בחולין (ק, ב) מדוע אין כופין על מצוות שמתן שכרן בצידין, וביאר "לכך פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תטול שכר זה", והיינו, שבכל המצוות הכפיה היא בתורת עונש, אמנם במצוות שמתן שכרן בצידין

וחידש היראים, שדין כפיה במצוות זה רק בארץ ישראל, אולם בחוץ לארץ

י. **ובשיטת רש"י** ותוס' שכתבו שהכפיה היא מדין עונש, ואף שהוא עונש מוכח מדבריהם שכופין ומלקין בשבת וכמו שהוכיח השדי חמד הנ"ל, צריך לומר שבכפיה על מצוות מוכרחים לכופו בשבת, כיון שהיא מצוה עוברת, ולאחר השבת אי אפשר להלקותו שכבר עבר הזמן, אבל בשאר עונשים יש להמתין ולהענישו לאחר השבת.

[**ובעיקר** נדון זה האריכו בו האחרונים טובא, עי' בקצה"ח ונתה"מ שנחלקו האם הכפיה היא על כל יחיד או רק על ב"ד, ולכאוי' תלוי האם זה מדין עונש או לא. וע"ע בקונטרס נר מצוה הנ"ל (מדף טו ואילך), שדי חמד הנ"ל].

איסור מלאכה בשבת שלומדים מהמשכן

ועוד דרשו (שם ע, א) "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם, ששת ימים תעשה מלאכה", "אלה" בגימטריה ל"ו. "דברים" הם שנים. ה' של ה"דברים עוד אחד. הרי ל"ט מלאכות שהזהירם משה.

ובעל הטורים ביאר, שאף שבכמה מקומות כתוב "אלה הדברים" ולא דרשו כך, אבל כאן מפני שבמלאכת המשכן כתוב "זה הדבר" (פסוק ד) לכן דרשו כן. והביא שם עוד כמה רמזים לל"ט מלאכות מפסוקים אלו.

ב. **וחקר** האגלי טל (פתיחה) האם המלאכות האסורות בשבת נלמדות מהמלאכות

שאינן דנים דיני קנסות אין רשאיין לכופו כיון שהכפיה היא מדין קנס ולא דנים דיני קנסות בבבל. ומוכח בדבריו כדברי הראשונים שהכפיה היא מדין עונש.

ט. **אמנם** הרבה מן האחרונים נקטו שאין כפיה זו בתורת עונש אלא רק כפיה כדי לקיים את המצוה וכמו שכתבנו בשם רע"א שלכן כופין אף בשבת ולא נחשב לעונש.

וכן כתב האור שמוח (ממרים ד, ג) שאם ברור לנו שגם על ידי ההכאה הוא לא יקיים את המצוה אסור להכותו כלל, כיון שכל מטרת הכפיה היא כדי שיקיים את המצוה, ולכן במקום שהמצוה לא תתקיים אסור להכותו.

א. **אבות** מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי, אמר להו רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן (שבת מט, ב).

ופירש רש"י, אותן המנויות שם בפרק כלל גדול היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה. והיינו, שבפרשת ויקהל נסמכה פרשת איסור שבת לפרשת מלאכת המשכן, ולומדים מכך שהמלאכות האסורות בשבת הם המלאכות שנעשו במשכן.

וכן אמרו (שבת עג, ב) שכל מלאכה שהיתה במשכן אע"פ שיש מלאכה הדומה לה מנו אותה למלאכה בפני עצמה, ולכן מנו זורה בורר ומרקד לג' מלאכות שונות.

שנעשו לצורך בניית המשכן, או אף מעבודת הקרבנות שהיתה במשכן.

והביא שנחלקו בזה הראשונים. רש"י (שבת מט, ב) כתב שהיתה זריעה וקצירה במשכן לצורך הסממנים שבהם היו צובעים את התכלת ועורות אילים. וכן היו צריכים לטחון וללוש את אותם הסממנים.

אמנם רב האי גאון (מובא באוצר הגאונים שבת, קנז) כתב, "וששאלתם וכו' זריעה וקצירה היאך הוא במשכן. תשובה. הלא יש בקרבן תמיד כל היום עשירית האיפה סלת, ובקרבן אהרן חביתים שבכל יום, ובמלוואים סל המצות, וכל אלה ממעשה משכן ואין מביאין כל אלה אלא מן הזרע ומן הקציר וכו' ומה חרישה היתה במשכן שהיו חורשין ליטע סממנין, וסממנין אלו הם של קטורת ויש בזאת חרישה וזריעה וקצירה".

ונראה שהם נחלקו בחקירה זו, שרש"י סבר שלומדים רק ממלאכת בניית המשכן עצמו, ורב האי גאון סבר שלומדים אף מהמלאכות שנעשות בהקרבנות.

ג. והוסיף האגלי טל, ששיטת רב האי גאון מקורה בירושלמי. שהנה מבואר (שבת צב, א) שהמוציא בין בימינו בין בשמאלו, בתוך חיקו או על כתיפיו חייב, שכן משא בני קהת. ופירש רש"י, שכן בני קהת נשאו את הארון, ולכן אף בתוך חיקו חייב שכן היה דרכם. וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשניות (י, ג).

ועוד כתב רש"י, ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי, שאמר בשם רב האי, שמפורש בהתלמוד ירושלמי (י, ג) ופקודת אלעזר בן

אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה, שמן אחד בימין, ושמן אחד בשמאל, והקטורת בחיקו, והחביתין בכתף. וכן רבינו חננאל ביאר כדברי הירושלמי.

ונראה שנחלקו בנדון זה, שהירושלמי סבר שלומדים את איסורי המלאכות אף ממעשה הקרבנות, ולכן למד דין הוצאה ממה שבני קהת נשאו את השמן והקטורת. אבל רש"י סבר שלומדים את המלאכות ממעשה המשכן, ולכן סבר שלמדו ממשא בני קהת את הארון.

ואם כן נראה שמקור דבריו של רב האי גאון הם מדברי הירושלמי הללו.

ד. ולגבי מלאכת האופה, הקשו (שבת עד, ב) מדוע לא נקטו בישול סממנים ונקטו אופה שלא היה במלאכת המשכן. ותירצו, שהתנא סידר את המלאכות לפי מלאכת הפת, ולכן נקט האופה ולא המבשל.

[**ובתוספות** הרא"ש (עד, א) כתב שאף שהיתה אפיה במשכן לצורך בדיקת צבע התכלת וכמבואר במנחות (מג, א) שעל ידי האפיה בודקים את צבעו אם משתנה לטובה או לרעה, אבל עיקר הדבר במשכן היה הבישול של הסממנים, ולכן הקשו מדוע נקטו את הטפל ולא את העיקר].

והקשה האגלי טל, שלפי דבריו של רב האי גאון הלא היה אפיה בלחם הפנים ובחביתין, ומדוע אמרו שלא היה אפיה במשכן, והרי לומדים אף מהקרבנות.

במשכן, אבל מדברים שנעשו בשבת בהיתר
אין ללמוד מהמשכן לאיסור.

ולכן אף ששחטו קרבנות במשכן, וכן אפו
לחם הפנים בשבת (עיין שם שהאריך
בפרט זה), אין ללמוד לאסור זאת משום
מלאכה, שהרי מלאכה זו היתה מותרת
במשכן, ולכן אמרו שלא היה שחיטה ואפיה
במשכן. ורק לגבי זריעה וחרישה שהיו
אסורים לעשותם לצורך המשכן בשבת,
מהם לומדים את האיסור.

ה. **והנה** רש"י (שבת יח, א. קמג, ב) פירש
לגבי סחיטת זיתים וענבים שהם תולדה
של דש. וכן כתב הרמב"ם (שבת ה, י) הסוחט
את הפירות להוציא מימיהן חייב משום
מפרק. ובהלכה ז כתב שמפרק הוא
תולדה של דש.

אמנם לדברי רב האי גאון יש לומר שסחיטה
היא אב מלאכה, משום שהיה במשכן
סחיטת זיתים לצורך שמן המשחה ושמן
המאור והנסכים. ומה שלא מנו אותה
למלאכה בפני עצמה, יש לומר כמו שכתבו
התוס' (עד, א) לענין מנפץ שלא מנו אותה
למלאכה כיון שהיא כמו דש אלא שזה
בתבואה וזה בפשתן.

ומה שזורה בורר ומרקד הם חלוקים לשלש
מלאכות, כבר נחלקו בזה רש"י והר"ח.
רש"י (עה, ב) פירש, שזה בקשין וזה
בצרורות וזה בקמח. אולם רבינו חננאל (עד,
ב) פירש, שזורה הוא ברוח ומרקד הוא ביד
ובורר הוא בכלי. נמצא שנחלקו רש"י ור"ח
האם החילוק הוא בין הדברים הנבררים
(הנפעלים) או בין סוגי פעולת הברירה.

ובאמת שהמאירי (עג, א) כתב "ומכל מקום
אפיה לא היתה במשכן שאין אפיה
אלא בפת ופת לא היה צריך למלאכת
המשכן, ואל תשיבני לחם הפנים שאין
הכונה במה שנעשה שם אחר השלמת בנין
המשכן אלא מה שנעשה שם בעוד שהיו
בנין אותו, אבל כל שאר המנויות היו במשכן
בסמנין של צבע תכלת וארגמן". והוא
כשיטת רש"י.

ועוד קשה על דבריו ממה שהקשו (עה, א)
לגבי מלאכת שוחט היכן היתה במשכן,
ופירש רש"י שבשביל העורות אילים היה די
בחניקה ולא היו חייבים לשחטם. ולכאורה
הלא היתה מלאכה זו במשכן בשחיטת
הקרבנות.

ותירץ האגלי טל יישוב נפלא, והקדים את
דברי בעלי התוס' (מושב זקנים,
ויקהל) שמשה דחק להקהיל את כולם, כיון
שהיו סבורים לעשות מלאכה בהיתר בשבת
לצורך המשכן, ולכן הקהיל את כולם ואפילו
מחדריהם שעשו בהם מלאכה, והזהירם על
איסור מלאכת המשכן בשבת, ולכן נסמכו
הפרשיות זו לזו. ואם כן נמצא שיש
מסמיכות הפרשיות שני לימודים, איסור
מלאכה בשבת במלאכות שנעשו במשכן,
וגם שבמשכן עצמו אסורים לעשות
מלאכות אלו בשבת.

ואם כן יש לומר שאף בלימוד שלומדים את
המלאכות האסורות ממה שנעשו
במשכן, הם דוקא מהמלאכות שהיו אסורות

ואם כן לפי פירוש רש"י היה מקום לומר שסחיטה ודש צריכים להימנות כשני מלאכות שהרי זה ביבש וזה בלח. וממה שלא מנו מלאכת סחיטה לאב מלאכה, סבר רש"י שאין ללמוד אלא מן המלאכות שנעשו במשכן עצמו ולא במלאכת הקרבנות, ולא היה סחיטה במשכן.

ואם כן לפי פירוש רש"י היה מקום לומר שסחיטה ודש צריכים להימנות כשני מלאכות שהרי זה ביבש וזה בלח. וממה שלא מנו מלאכת סחיטה לאב מלאכה, סבר רש"י שאין ללמוד אלא מן המלאכות שנעשו במשכן עצמו ולא במלאכת הקרבנות, ולא היה סחיטה במשכן.

וע"ע באגלי טל שהאריך והרחיב בנידון זה, וכתבתי רק קצת ראשי פרקים.

אבל לדברי רב האי גאון שסבר שלומדים אף ממלאכת הקרבנות והיה בהם סחיטה, בכל זאת לא מונים אותה למלאכה בפני

גדר מלאכת מבעיר

והמשקה הוא נהנה מגוף המלאכה עצמה, מלאכה כזו מותרת.

והוסיף, שאף מלאכת הבערה אף על פי שאינה נעשית בגוף האוכל, שהרי הוא מבעיר אש בעצים ומבשל עליהם, בכל זאת נחשבת היא לצורך אכילה, כי ענין ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש, וגוף האש זו שהוציא או שהרבה היא המתקנת ומבשלת את האוכל, הרי גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש.

וביאור דבריו הוא, שסבר שמלאכת ההבערה היא עצם הדלקת האש, ולכן יש להחשיב את האש כמלאכת אוכל נפש, כיון שהאש עצמה מתקנת את המאכל, אבל אם נאמר שהמלאכה היא בכליון העצים אין כליון זה מתקן את המאכל.

ג. ובקונטרס אחרון (ב) הביא ראיה לדבריו מדברי הרמב"ם (שבת יב, א) שכתב,

א. "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (לה, ג). ונחלקו בשבת (ע, א) האם הבערה היתה בכלל כל המלאכות ונכתבה שוב לבדה כדי ללמד על חילוק מלאכות, והיינו שאם עשה כמה מלאכות יחד חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת. או שנכתבה לבדה כדי לומר שאינה בכלל חיוב סקילה כשאר מלאכות אלא רק לאו בלבד.

ב. ויש לדון בגדר המלאכה, שהרי האש אוחזת ושורפת חפצים או את השמן שנשרף על ידי הדליקה, ויש להסתפק האם עיקר המלאכה היא מה שנשרף ומתכלה על ידי האש, או עצם האש עצמה שדולקת, ואף אם יצוייר שלא ישרף דבר על ידה גם חייב משום עצם דליקת האש.

ובשו"ע הרב (או"ח תצה, ב) כתב לגבי איסור מלאכה ביו"ט, שדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל מלאכה שנעשית בגוף האוכל או המשקה וכשאדם נהנה מהאוכל

שיש בהן שיעור, אלא ע"כ שהמלאכה היא עצם דליקת האש, ואף בכל שהוא יש חשיבות.

והוסיף לבאר שנחלקו בחקירה זו רש"י והרמב"ם לענין איסור הוצאת אש ביו"ט. שרש"י (ביצה לג, א) כתב שהאיסור להוציא אש ביו"ט הוא משום מוליד. והרמב"ם (יו"ט ד, א) כתב שלא הותר ביום טוב אלא להבעיר מאש מצויה, אבל להמציא אש אסור שהרי אפשר להמציא אותה מבערב. וביאר, שרש"י סבר שאין איסור של הבערה בהמצאת האש אם לא נשרף כלום ולכן האיסור להבעיר אש הוא רק משום מוליד. אבל הרמב"ם סבר שעצם הדלקת האש הוא מלאכת הבערה, ולכן כתב שכל מלאכה שאפשר לעשותה מערב יו"ט אסור לעשותה ביו"ט.

ה. עוד יש לומר שנחלקו בחקירה זו רש"י והרמב"ם. שרש"י (שבת קו, א) כתב שלעולם מלאכת הבערה נחשבת לקלקול כיון ששורף את העצים [וזה רק לר"ש שסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אבל לר"י שסבר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, אם צריך את האפר אין זה מקלקל]. והרמב"ם הקשה על רש"י, מדוע נחשב לקלקול והרי צריך את גוף האש.

ולכאורה נראה שהם נחלקו בחקירה זו, שרש"י סבר שעיקר המלאכה היא כילוי העצים, ולכן כתב שכל הבערה היא קלקול, אבל הרמב"ם סבר שהמלאכה היא דליקת האש עצמה ואין בה קלקול. שהרי רוצה את האש.

המחמם את הברזל כדי לצרפו (שדרך ברזל כשמחממים אותו באש ואח"כ נותנים אותו במים הוא מחזקו להיות פלדה) במים, הרי זה תולדת מבעיר וחייב.

ואף שאין הברזל נשרף ממנו כלום, חייב משום מבעיר, וע"כ שסבר שעיקר המלאכה היא עצם ריבוי האש, ולא משום כליון העצים. ומה שהוא רק תולדה ולא אב, זה משום שבדרך כלל האש שורפת את העצים ובמתכת לא נשרף כלום, אבל ודאי שעיקר החיוב הוא רק על דליקת האש עצמה.

והראב"ד השיג על הרמב"ם וכתב, שעל חימום הברזל יש לחייבו משום מבשל, וכמו שאמרו (שבת עד, ב) שאם משליך לתנור חם חתיכת עץ לחה חייב משום מבשל, אע"פ שהיא מתקשה על ידי כך, כיון שבתחילת השלכתה לתנור היא מתרככת וחייב על ההתחלה.

וכתב מרן הסטייפלער זצ"ל (ברכת פרי עה"ת), שהראב"ד סבר שהחיוב של מבעיר הוא רק על מה שהאש מכלה את הדבר שאוחזת בו, ולכן כתב שאין לחייב על חימום מתכות משום מבעיר אלא משום מבשל. ובחקירה זו נחלקו הרמב"ם והראב"ד.

ד. ואף בצפנת פענח (תרומות ב, ב) נקט בדעת הרמב"ם שהחיוב הוא מצד עצם האש ולא מצד כליון העצים, שהרי כתב (שם) שהמבעיר כל שהוא חייב, ואם עיקר המלאכה היתה בכליון העצים היה צריך להיות שיעור לאפר וכמו בשאר המלאכות

ו. **ובאבני נזר** (או"ח, מח) כתב ליישב לפי דברי שו"ע הרב את דברי הרא"ש (ביצה ב, יז) שכתב שאסור להוסיף בשבת שמן לנר שדולק שחייב משום שמאריך הבערתו, שאילו לא נתן השמן בנר היה כבה הנר כשיכלה השמן, ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו.

והקשה בעל ה"חלקת יואב, מדוע חייב רק על ההבערה לאחר זמן, והלא מיד שנתן את השמן הוא מתערב עם השמן בנר, ואי אפשר שלא ידלק תיכף מעט שמן ממה שהוסיף.

ותירץ האבני נזר עפ"י דברי שו"ע הרב, שחייב הבערה אינו על השמן שמתבער רק על האש שהוסיף, וכיון שעכשיו כבר יש אש אין נפק"מ מכח איזה שמן היא דולקת, ולכן יש לחייבו רק על הארכת ההבערה.

ז. **אמנם** בסי' רל"ח האריך להוכיח שלא כהשו"ע הרב, וסבר שהחייב של מבעיר הוא דוקא בשריפת העצים והשמן ולא על עצם דליקת האש.

אלא שכתב שזה האב של המלאכה, אבל התולדה היא אף במקום שאינו מכלה את העצים, וכגון במתכת שמתחממת ואינה נשרפת שחייב משום תולדת מבעיר. ועל פי זה ביאר את דברי הרמב"ם שאף מבעיר מתכת חייב משום תולדה של מבעיר, שהיא דומה קצת לאב, שנעשית אש ודומה קצת למבעיר.

והביא ראיה ממה שאמרו (פסחים ה, א) לגבי ביעור חמץ שעל כרחן החייב

לבערו הוא מערב יו"ט ולא ביו"ט עצמו, שהרי נאמר "אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתים", וכתוב "כל מלאכה לא יעשה בהם" ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה, וא"כ ודאי שאין לומר שחייב לשרוף את החמץ ביום טוב עצמו, שהרי הבערה שאינה לצורך אוכל נפש אסורה ביו"ט.

והוכיח האבני נזר, שהנהגה בחמץ המצוה היא במה שהחמץ נשרף ומבוער, ולא במה שיש בו אש, ואם נאמר שמלאכת מבעיר עיקרה בדליקת האש וריבוייה ולא בשריפת העצים, מדוע חייב אם הדליק אש עבור שריפת החמץ, והלא היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי גוף המלאכה היא דליקת האש, ולגבי כל יראה הוא צריך את שריפת החמץ, ולא רק שיהיה אש בחמץ אלא שיתכלה מן העולם, וא"כ מדוע חייב על הבערה כזו [ואף שצריך להדליק את האש כדי לשרוף את החמץ, אינו צריך להדליק דוקא בשבת ויכול לשרוף אף באש המודלקת מאתמול]. אלא ע"כ שהחייב של מבעיר הוא בשריפת וכליון החומר הנדלק, ולכן אף בשריפת חמץ ביו"ט היא מלאכה הצריכה לגופה.

ח. **עוד** ראיה הביא ממה שאמרו (שבת כט, ב) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנספת (ששם שמן בתוך קליפה של ביצה, והשמן נוטף ממנה לתוך הנר טיפה אחר טיפה וכך הנר ממשיך לדלוק). ורש"י פירש שאסור מטעם גזירה שמא יקח מן השמן להשתמש בו, והנוטל מן השמן שהקצהו להדלקה חייב משום מכבה.

אולם בירושלמי (יז, ב) כתב טעם אחר, משום שלא הותחל בכל טיפה וטיפה. והיינו, שהאש עדיין לא התחילה לבעור בטיפות השמן שלא נטפו בערב שבת, וחייב משום מבעיר.

וביאר האבני נזר, שמהירושלמי מוכח שהחייב הוא על דליקת השמן ולא על עצם דליקת האש, שהרי מצד האש אין כאן תוספת, שהרי האש כבר דולקת ולא נוסף בה דבר, אבל אם המלאכה היא בכליוי השמן, א"כ הרי יש טיפות שלא התחילה בהם הדליקה כיון שלא היו בנר קודם השבת ועכשיו מבעירין.

ט. ובס' משאת משה (להגר"מ חברוני זצ"ל. שבת, כה) אף נקט כדברי האבני נזר, ודייק כן מסדר ההלכות ברמב"ם, שבתחילת דבריו כתב את האיסור של הדלקה שצריך לאפר, ואח"כ כתב את האיסור להדליק נר להתחמם או להאיר. ואם עיקר המלאכה היה בדליקת האש, היה לו לכתוב את עיקר האיסור שהוא להדליק נר להאיר, שאף שאין צריך את כליון השמן והעצים חייב משום הדליקה עצמה, אלא מוכח שסבר שעיקר המלאכה היא בכליון העצים והשמן, ולכן כתב תחילה את האיסור של שריפה

שיש בה כליון העצים [ומה שכתב שצריך לאפר זה כדי שלא יהיה מקלקל], ואח"כ כתב את האיסור של הדלקת הנר להאיר או להתחמם, שאז אין תכלית ההבערה לבעור מן העולם אלא אדרבה הוא ההיפך שרוצה שידלק כמה שיותר זמן ולא יתבער, ובכל זאת חייב משום שמבעיר את השמן ומכלהו.

י. ומרן הסטייפלער זצ"ל (שם) הביא סמוכים שגם במקום שאין האש שורפת כלום הוא נחשב להבערה, ממה שכתוב בפ' שמות "וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל", הרי אע"פ שהסנה לא נשרף ממנו כלום מ"מ כתוב בו לשון שהוא בוער, ומשמע שגם בכה"ג נקרא הבערה.

וכן כתוב בפ' ואתחנן "וההר בוער באש עד לב השמים" ושם הרי ההר עצמו לא נשרף ממנו כלום ונקרא בוער.

אמנם כתב לדחות, שלענין מלאכת שבת שלומדים מהמשכן צריך שיהיה דומה למשכן שההבערה היתה שורפת.

האם המעיל היה חייב בציצית ?

א. "ויעש את מעיל האפד" (לט, כב). יש ארבע שיטות בצורת המעיל. שיטת רש"י (כה, ד) שהוא כמין חלוק, וכמו הכתונת, אלא שהכתונת סמוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק עליון ולשניהם היה בתי ידיים

וכן משמע בראב"ד (כלי המקדש ט, ג) שהיה לו בתי ידיים.

שיטת הרלב"ג, שהמעיל היה חתיכת בד גדולה עם חור באמצע שבו הראש

לשיטת הרמב"ם, אבל לשיטת הרלב"ג עדיין יש לבאר מדוע אין חיוב להטיל בו ציצית שהרי הוא כעין טלית שלנו.

ד. המנחת חינוך במצוה צ"ט כתב ליישב, שמפני שהבגדים לא היו שייכים לכהן גדול אלא נקנה מכספי הציבור שתרמו להקדש אם כן אין חיוב ציצית כיון שלא הוי "כסותך". וכן כתב ליישב בספר תבת גמא (לבעל הפמ"ג) בפרשת תצוה.

אמנם עדיין לא מיושב היטב, שהרי מדרבנן טלית שאולה חייבת בציצית לאחר ל' יום.

ה. בשו"ת דובב מישרים (ב, טז) כתב לתרץ, שבגדים העשויים רק לשם כבוד כתב הבית יוסף (או"ח, י) שפטורים מציצית, וכיון שהמעיל עשוי רק לכבוד ולא להגן על האדם וכמו שכתוב "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" אם כן פטור הוא מציצית.

אמנם הדרכי משה (שם) פליג על הבית יוסף והקשה עליו, שהרי כל בגד שאנו הולכים הוא רק משום המצוה של התורה ואם כן אינו עשוי להגן. ואולי יש לחלק שבגדי כהונה הם רק מפני המצוה משא"כ שאר בגדים שסוף סוף גם מגינים על האדם.

ו. הכלי חמדה (פ' שלח) כתב ליישב על פי שיטת המרדכי (הובא ברמ"א או"ח יג, ג) שבשבת מותר ללכת בטלית בלא ציצית כיון שאסור לקשור בשבת נקרא אנוס ואינו חייב בציצית. ואם כן כיון שאסור להוסיף על הבגדי כהונה ומפני כך נאסר בעשיית ציצית, לכן מותר לו ללבוש את המעיל בלי ציצית ונחשב לאנוס.

נכנס, ומקצתו מלפניו ומקצתו מאחוריו ולא היה מחובר בצדדים, וזה כעין טלית שלנו רק יותר ארוכה.

שיטת הרמב"ן (כה, לא) שהמעיל הוא בגד שמקיף את כל הגוף מהצואר ולמטה, אלא שלא היה לו בית ידיים, ומלפניו היה מחולק לשנים באמצע מהצואר ולמטה, ונמצא שיש לו ב' כנפיים מלפניו ובכל כנף היה ל"ו פעמונים ורמונים. אמנם לא היה פתוח עד ללמעלה ממש והיה מכניס את המעיל מראשו.

בשיטת הרמב"ם נחלקו המפרשים, התפארת ישראל (כללי בגדי כהונה) סבר שהרמב"ם סבר כשיטת הרלב"ג. והכסף משנה כתב שהרמב"ם סבר כשיטת הרמב"ן. [ע"ע שיטות באברבנאל, ובהעמק דבר שם].

והרדב"ז כתב שיטה אחרת בדברי הרמב"ם, שאף מאחור היה פתוח עד ללמעלה חוץ מקצת. ואם כן נמצא שהיו כנפיים לימינו ולשמאלו כיון שגם מלפנים וגם מאחור היה פתוח באמצע לכל האורך והיה מחובר רק למעלה מסביב לצוארו.

ב. והקשו האחרונים על שיטת הרמב"ם והרלב"ג שאם למעיל היה ד' כנפות מדוע לא היה חייב בציצית.

ג. הרדב"ז כתב ליישב לפי שיטתו, וחידש שכיון שלא היו מחוברים בכתף כלל אלא רק סביב הצואר, זה נחשב לבגד של ב' כנפות ולא כמו בגדים שלנו של ד' כנפות שהם מחוברים אף בכתף. ותירוצו זה הוא רק

שאין הבגד של הקטן אלא של אביו, ולפעמים אף שייך לאחרים שהשאלו לו להשתמש בו רק בפורים, ואם כן הבגד רק שאול ואינו חייב בציצית, ומדובר בגד שאול חייב בציצית רק אחר שלושים יום, וזה לא שייך בפורים שלובשו רק יום אחד או יומיים. ובכל ציצית של קטן שמטילים בה ציציות אפשר לומר שאביו מקנה לו את הבגד, ולכן יכול לברך על הציציות שתולה בהם.

ז. בתחפושת של ילדים המתחפשים לכהן גדול ויש במעיל שלהם ד' כנפות כתבו הפוסקים שיש מקום להקל יותר, משום שזה לא נחשב לבגד אלא רק תחפושת [תל תלפיות סז בשם הרב אלישיב]. וכמו שהתיר הרמ"א (או"ח תרצו, יח) לגבר ללבוש שמלת אשה וכן כלאים דרבנן בפורים משום שלא נחשב ללבישה.

ח. סברא נוספת להקל כתבו הפוסקים,

האם מותר להוליך בשבת ספר תורה כשהכתר או עצי חיים עם פעמונים מונח עליו?

בשבת עם הפעמון עד שיסתום אותו בצמד או במוכין.

אמנם העיר הט"ז, ממה שפסק הרמ"א (שלט, א) לגבי איסור הכאת כף בשבת, שיש אומרים שבזמן הזה יש להתיר כיון שאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וזה מילתא שלא שכיח ולכן נהגו להקל. אולם כתב הט"ז להחמיר כשיטה הראשונה שאוסרת אף בזמן הזה ובפרט לגבי ספר תורה שצריך להחמיר. ועוד כתב, שפעמון יותר דומה לכלי שיר מאשר מחיאת כף ולכן יש לאסור לכל השיטות. וכן פסק באו"ח (שלח, א).

ב. אולם המגן אברהם דחה את דבריו והתיר מכמה סיבות. [א] משום שלא עושה בנעימה ובנחת אלא קול בעלמא שמותר. [ב] לצורך מצוה יש מקום להקל כמו שהקילו לצורך חולה. [ג] יש להקל על פי פסק הרמ"א שהיום לא בקיאים בכלי שיר.

א. "פעמון ורמון על שולי המעיל סביב" (לט, כו). וכתב הרמב"ן (לעיל כה, לה), כי צוה בהם בעבור שישמע קולו ויכנס לפני אדוניו כאלו ברשות, כי הבא בהיכל מלך פתאום חייב מיתה בטכסיסי המלכות.

וכתב הבית יוסף ביו"ד (רפ"ב) בשם הרב מנוח שנהגו לעשות פעמונים לספר תורה כיון שהשומע את קול הספר תורה חייב לעמוד אף שלא רואהו ולכן נהגו לעשות פעמונים כדי שכולם ישמעו שהספר תורה מהלך.

וכתב שם הט"ז, שעדיף לא לעשות פעמונים, כיון שבשבת אסור להוציא את הספר תורה כשיש עליו פעמונים משום איסור השמעת קול.

והביא ראיה ממה שנפסק (או"ח שה, יא) לגבי פעמון שבצואר הבהמה שנעשה כדי להשמיע קול ואסור להוליכה

[ד] מי שנושא את הספר תורה אינו מכוון לקול אלא רק לטלטל את הספר תורה.

ד. אמנם יש מקום לומר ולהקל, משום שכיום אין העצי חיים והכתר עשויים רק בשביל הפעמונים אלא עשויים בעיקר בשביל כבוד הספר תורה, אלא ששמים בו גם פעמונים משום דברי רבינו מנוח כדי שכולם ישמעו שהספר תורה מהלך, ואם כן כאן כולם יודו לדברי המגן אברהם שאם הנושא אינו מכוון להשמיע קול מותר. ודברי ה"ט"ז שאוסר עוסקים בפעמונים המיוחדים להשמעת קול ללא כתר או עצי חיים שבאים לפאר ולכבד את הספר תורה.

ג. על הסברה האחרונה שכתב להקל משום שאין הנושא מכוון לקול, כתב המשנה ברורה (ו) שהגר"א חולק על דין זה וסובר שאם העינבל מיוחד לקול אין נפק"מ אם המטלטלו מכוון להשמיע קול, ולכן בספר תורה שתחילת עשיית הפעמונים לשם קול וכדברי רבינו מנוח לכן יש לאסור.

ה. סברא כעין זו כתב בשו"ת שבט הלוי (א), (סא) שהט"ז אסר בפעמונים גדולים שמשמיעים קול, אולם היום שיש פעמונים קטנים והם לנוי בלבד יש מקום להקל.

ופסק המשנה ברורה בשם השערי אפרים שלכתחילה יש להחמיר כדברי ה"ט"ז, אולם אין למחות ביד המקילים [ע"ע בערוך השולחן (ג) שכתב שהעולם נהגו להקל וכן עמא דבר].

בקריעת המעיל ובגדי כהונה

לומדים איסור כללי על כל בגדי כהונה שאסור לקרעו.

אמנם ברש"י (תצוה כח, לב) כתב, לא יקרע - כדי שלא יקרע, והקורעו עובר בלאו. ומבואר בדבריו שאף השפה של המעיל נעשית כדי שלא יקרע. והקשה מרן הגרי"ז זצ"ל שהרי לפי מסקנת הסוגי' מבואר ש"לא יקרע" הוא איסור ולא נתינת טעם לעשיית השפה בפי המעיל.

וביאר הגרי"ז, שהמקור של רש"י הוא ממה שבפרשת פקודי כתוב "ופי המעיל בתוכו כפי תחרא שפה לפיו סביב לא יקרע", ואם היה זה רק לאיסור בלבד, מדוע התורה כתבה איסור זה ב' פעמים, ולכן למד רש"י

א. "ופי המעיל בתוכו כפי תחרא שפה לפיו סביב לא יקרע" (לט, כג). ואמרו ביומא (עב, א) המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר לא יקרע (והוא הפסוק הנאמר בפ' תצוה). והקשו, שאולי כוונת הפסוק לומר שצריך לעשות שפה למעיל כדי שלא יקרע, אבל אין איסור אם קרע. ותירצו, שאם היה זה רק לבאר את הצורך בעשיית השפה למעיל היה צריך להיות כתבו "שלא יקרע" וכיון שכתוב "לא יקרע" משמע שהוא דבר ואיסור בפני עצמו על קריעת בגדי כהונה.

ומשמע שלמסקנא אין הסיבה לעשיית השפה בפי המעיל כדי שלא יקרע, אלא שזו צורת הבגד, כיון שמ"לא יקרע"

שחוץ מהאיסור הוא אף נתינת טעם לעשיית השפה בפי המעיל, ולכן כשהתורה פירטה את צורת הבגד, חזרה התורה וכתבה אף את הטעם של עשיית השפה.

וכן דייק מדברי התרגום אונקלוס, שבפרשת תצוה כתב "דלא יתבזע", ובפרשת פקודי כתב "לא יתבזע", ומשמע שהם ב' ענינים, שלא יקרע וגם הוא איסור לקרוע.

מחשבה ומוסר

"ויקהל משה" (לה, א).

כתוב במדרש, בעלי אגדה היו אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בה קהלה בראשה אלא פרשה זו בלבד, ולמה כך, אמר הקדוש ברוך הוא למשה רד ועשה לי קהלות גדולות בשבת כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריך להקהיל קהלות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים. והובא מדרש זה בב"א או"ח סי' ר"צ.

מון הגרי"ס זצ"ל (אגרת ו) כתב, שבשבת נתבעים על ביטול תורה יותר מביום חול, כיון שבשבת אין טרודים בעניני חולין ויש יותר זמן ללמוד.

המשיל על כך **החפץ חיים** (שם עולם פרק ה) משל לאדם שבנה בנין גדול עם הרבה דירות כדי להשכירם ויוכל להרויח הרבה ממון, ואחר שגמר לבנות נטרפה דעתו ולא נתן לאף אדם להיכנס ולגור שם, ובמעשיו הפסיד את כל כספו והשקעתו. כן אדם שעוסק במלאכתו ובשעה שהוא פנוי מיד רץ ללמוד, אם כן יש תועלת בכל פעולותיו שעשה במשך ימי השבוע, ויכול ה' להתחסד עמו ולחשוב את כל מעשיו לדרכים ישרים. אבל אם הוא עוסק בשבת בעניני הבל ומבטל את זמנו, זה מראה שאת כל פעולותיו שעשה במשך ימי השבוע לא עשאו לכבוד ה' יתברך ח"ו.

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש" (לה, ב).

כתב **הגר"י ניימן זצ"ל**, שהתורה כתבה "תעשה" עם ניקוד צירה ולא בפתח, כדי ללמדנו שאם האדם מכיר שבכל ששת ימי המעשה המלאכה נעשית מאליה ולא הוא עושה אותה, יותר קל לו לשמור את השבת, כי מאמין שהכל מהקב"ה ולא מכוחו. אבל אם חושב כי כוחו ועוצם ידו עשה הכל, אז קשה לו לעזוב את עבודתו ומרגיש שמפסיד מכה.

והביא את משלו הנוקב של **החפץ חיים זצ"ל**, לאחד שיש לו חבית מלאה מים ויש לה ברז, ורוצה לעשות עוד ברז כדי שיצאו יותר מים, הרי בודאי היא שטות גדולה, כי בזה שיעשה עוד ברז לא יצאו יותר מים ממה שנמצא בחבית, אלא שהם יצאו יותר מהר. כך האדם שרוצה להוסיף עוד סיבה כדי להרויח בפרנסתו שנגזרה עליו, אין הוא אלא כמי שעושה עוד ברז לחבית.

"וביום השביעי יהיה לכם קדש" (לה, ב).

אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני, תח), אמר הקדוש ברוך הוא עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת.

המשיל על כך המגיד מדובנא משל נחרץ, לאחד שהרחיק נדוד ועזב את משפחתו ואת כל בית אביו לגור בארץ אחרת, והיו עיניו נשואות וכלות אולי יראה איזה אורח הבא מעיר מולדתו למען ישאל את פיו על בני משפחתו ולא עלתה בידו. לימים בא עני אחד הסובב ומחזר על הפתחים, והנה כבואו אל ביתו הכיר בו כי הוא מעיר מולדתו, וישמח מאוד לקראתו ורצה להשתעשע עמו לשאול אותו על בית אביו ומשפחתו. ויאמר אליו העני מדוע תעצרני, הלא לעשות מלאכתי באתי הנה, ולמה תגרום לי הפסד. ויאמר לו, אם כן הגידה נא לי כמה עלה בדעתך לקבץ פה, אמר לו ב' או ג' זהובים, אמר לו הא לך ג' זהובים ושבה עמדי.

ויעש כן וישב עמו והתחיל לספר לו עסק משפחתו ואודותיהם ושלום בניהם. ויהי אך התחיל לספר נפלה עליו תרדמה והוא יושב ומתנמנם, ויאמר אחר כי זכיתי להיות לי מקום לנוח בו אבקש את הבעל הבית ויתן לי מקום מנוחה ואשכבה ואישן. כעס עליו הבעל הבית ויאמר, הלא אנכי עשיתי אותך איש בטל היום הזה למען הפך טובתי, ולמען תספר לי משלום משפחתי, ועתה מה לך לנוח ומדוע תשכב ותרדם.

והנמשל הוא, הקב"ה נתן לאדם נפש עליונה חצובה מתחת כסא כבודו, ובכל ימי השבוע גם כי הקב"ה משתוקק לשמוע טובות ממנה, אך האדם טרוד בעסקיו, ולכן הגביל להשתעשע עמנו ביום השבת והספיק לנו עבור זה ביום השישי לחם יומיים, למען נהיה נקיים ביום השבת מכל טרדה, ונוכל להשתעשע בקרבת אלקים ולשוש באהבתו.

וזה מה שאמר הכתוב "ששת ימים תעשה מלאכה" ואתה טרוד בעסקי הגוף, אבל "וביום השביעי יהיה לכם קדש" ויש לייחד יום זה רק לה' לבדו, כי הוא נתן לך את המנוחה כדי להשתעשע בלימוד תורתו, ולא כדי לנום ולישן.

"קחו מאתכם תרומה לה" (לה, ה).

הנה לעיל בפ' תרומה כתוב "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי". ומה שכתוב ליקח תרומה ולא ליתן, יש לבאר שהציווי הוא אל גבאי הקהל שיקחו את התרומה מהאנשים, אבל כאן שמשא רבנו אמר דברים אלו אל כל עדת בני ישראל, יש לבאר מדוע אמר בלשון בלשון "קחו".

ביאר זאת הגאון ר' זלמן סורוצקין זצ"ל עפ"י מעשה שהיה כשלמד בישיבת וואלז'ין, והראש ישיבה מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל יצא למינסק עבור הצלת הישיבה ששקעה בחובות גדולים. ובמינסק היו שני גבאי צדקה של הישיבה שהיו אף מופלגים בתורה ויראת שמים, הר"ר ברוך זלדוביץ זצ"ל והר"ר דוב בער פינס זצ"ל. הגר"ח סר אל בית הר"ב זלדוביץ וסיפר לו את מטרת בואו. הסכום הדרוש היה די גדול, והר"ב זלדוביץ הבטיח להתעניין בדבר, והגר"ח ישב ללמוד בביתו.

כעבור זמן מה, שאל הגר"ח את רב"ז מה נשמע בדבר אסיפת הכסף להצלת הישיבה? ויען הרב"ז, שכבר יש בידו מחצית מהסכום. הגר"ח שמח מאוד ושב אל לימודו. כעבור ירח ימים שאל אותו שנית, מה בדבר מותר הכסף? ויען הרב"ז שכבר נמצא בידו כל הסכום, הגר"ח שמח שמחה גדולה ויצא לוואלז'ין ופרע את חובות הישיבה.

לאחר זמן קצר באו הנדיבים הרב"ז והר"ד פינס להתדיין לפני הגר"ח. התובע היה הרד"פ שטען שהיות והוא שותף להרב"ז בכל עסקיו, ועכשיו שהקרה ה' לפני שותפו הרב"ז עסק טוב כזה, הצלת ישיבת וואלז'ין, והוא נתן את כל הכסף מכיסו, תובע הרד"פ ממנו מחצית "העסק" הזה ומוכן לתת לו מחצית הסכום שהוציא זה.

כאשר שמע הגר"ח שהרב"ז נתן את כל הסכום הגדול הזה מכיסו, שאל אותו, אם כן למה החזקת אותי בביתך יותר מירח ימים, ולא שקלת תיכף על ידי את הסכום הדרוש? ענה לו הרב"ז בפשיטות, וכי דבר קל הוא לקחת מן הכיס סכום גדול כזה? רבות עמלתי לכבוש את תאות הממון כדי לתת את המחצה, אח"כ ניהלתי מלחמה פנימית עד שפעלתי לתת גם את המחצית השנייה.

סיים הגר"ז סודוצקין ואמר, זה מה שאמרה התורה "קחו מאתכם", שהיינו שמוטל על כל אחד ואחד לפעול על עצמו שיתן את תרומת ה' ביד רחבה.

"וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו" (לה, י).

מהו ענין החכמת לב שמוזכרת בכל מלאכת המשכן, ולכאורה החכמה מצויה במח יותר מן הלב.

ביאר המשגיח הגרי"ל חסמן זצ"ל, שאכן זו הטעות אשר טועים בה רוב בני האדם, כי אנו קוראים חכם למי שנתחכם במוחו אף אם לבו בל עמו, והאדם המדבר דברי חכמה בפיו הוא החכם בעינינו. ואיך יתכן אדם שידוע ומכיר בחכמה בכל מיני עשבים אם הם טובים למאכל או שהם סם המות, ויבחר לו לאכילתו דוקא אותם אשר הם סם המות, הלא ודאי שלא נוכל לסמוך אף על חכמתו היוצאת מפיו, כי הוא מתנהג באופן מסוכן.

ולכן למדתנו התורה, שהחכמה האמיתית היא באופן שהיא משפיעה על לב האדם, והוא מתנהג במעשיו על פי חכמתו, והיא נקראת "חכם לב".

"ויצאו כל עדת ישראל מלפני משה" (לה, כ).

הקשה האור החיים, מדוע סיים הפסוק שיצאו מלפני משה והלא כבר נאמר בתחילה שנקהלו אצל משה.

עורר מכאן הסבא מקלם זצ"ל, שאף לאחר שבני ישראל יצאו מלפני משה, ניכר היה עליהם שהם למדו אצל משה, ובכל מקום שהלכו ראו עליהם שהם תלמידיו והתנהגו כאילו הם עכשיו ממש לפני משה.

כמה בן תורה צריך להיזהר שיראו עליו בכל מקום שהוא נמצא, כי בן תורה הוא, ויציאתו תהיה ניכרת כאילו עומד הוא בתוך הבית מדרש עצמו.

"ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד" (לה, כא).

וכתב הרמב"ן, כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימן בהן ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה לומר לו אני אעשה כל אשר אדוני דובר.

עמד על כך הגאון ר' אברהם יפהן זצ"ל, שאין לאדם לומר בעבודת ה' מי אני שאקרב אל מלאכת הקודש, ועליו לדעת שאין הצלחה בתורה ויראת שמים בלי המדה של "נשיאות לב", וזה הוא כבוד שמים שנרצה ונשתוקק להתעלות.

התורה דורשת מכל יהודי להכיר בערכו הרם ולעמוד באומץ לב בכל המצבים. אין לאדם לומר שאין לו כשרונות או שאין תכונותיו מתאימים לדרך גבוהה, ועליו לזכור שבמלאכת המשכן הצליחו עושי המלאכה בכל אמונות שלא התמחו בה מעולם, רק משום שגבה לבם בדרכי ה', וזה נתן להם שכל ובינה להבין בכל אמונות המלאכות.

"ויבאו כל איש אשר נשאו לבו" (לה, כא).

כתב הרמב"ן, וטעם אשר נשאו לבו, לקרבה אל המלאכה, כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימן בהן ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדני דובר.

עורר על כך המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל, מכאן יש ללמוד את ענין ה"נשיאות לב" שצריך כדי לקנות את החכמה, ואין צריך כלל ללמוד לשם כך, אלא רק בטחון בה', וכמו שמתפללים באהבה רבה "בעבור אבותינו שבטחו בך וכו'", ועל ידי בטחון זה ה' נותן כח לאדם להבין ולהשכיל.

וכל דרכי היצר הוא רק להפיל פחד על האדם שלא יעפיל לעלות, אבל הוא דרך הכסילים לפחד מכך, וכמו בעולם המסחר שדבר זה פשוט לכולם, שמי שאינו משקיע ובוטח בה' אינו מצליח לעולם.

ואחד מן הראשונים חיבר ספר "ברוך שאמר" על הלכות ציצית, וכתב בהקדמתו שקרא שם הספר "ברוך שאמר" על שם המעשה, שבקטנותו לא ידע כי אם להגיד ברוך שאמר, והיה הולך לבהכ"נ ומתפלל תמיד לפני ה', לפני ארון הקודש בבכי, והיה אומר בהתחננו את המזמור ברוך שאמר, עד שזכה אותו ה' והיה חכם גדול עד שנמנה בין הראשונים, ועל כן קראו "ברוך שאמר". ומכאן יש ללמוד איך שקונים חכמה מאמונה.

וכן מסופר על הגר"ח מוואלז'ין זצ"ל, כשלא ידע איזה דבר הלכה התבונן ביראת ה', והתפלל לפניו יתברך. וכן מצינו בחז"ל שתקנו תפילה בכניסתם לבית המדרש וביציאתם, כי זהו דרך קניית החכמה, על ידי בטחון ואמונה.

"והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן" (לה, כז).

לתרומת המשכן הוצרכו ישראל להביא כמה דברים, ונמנו כולם בפרשת תרומה, ובסוף מוזכר את אבני השהם ואבני המילואים. וצריך להבין מדוע נזכרו אלו לאחרונה, והלא הם דברים יקרים ביותר.

וביאר **האור החיים** (ריש תרומה), כי מצינו שהנשיאים הביאו אותם באחרונה כשראו שהביאו ישראל כל הצורך למשכן, ואמרו חז"ל שהקפיד ה' על זה וחסר אות אחת מהם וכתב "והנשאים", ולזה סדרם ה' באחרונה לומר כי הם למטה מכולם.

ולכאורה יש להבין, מה היה חטאם של הנשיאים, והרי אמרו שכל מה שיחסר לישראל למלאכת המשכן הם יביאו, ובאמת הדברים היקרים ביותר לא היו ביד ישראל והם הביאו אותם, ומה התביעה הגדולה על מה שאיחרו.

ביאר זאת **הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל**, שהנה מצות מסירות נפש על כל ישראל לקדש שמו הגדול רמוזה בפסוק "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", ויש לומר שהכונה בזה, כי אם יחשוב מחשבות הרבה, ימצא טעמים הרבה שלא למסור נפשו למות, ואפי' יודע שמצוה היא, מ"מ תמיד יהיו לו חשבונות שייראו לו צודקים להיפטר מכך, ועל כן אמרה התורה מצוה זו בלשון "ואהבת", כי האוהב אינו חושב חשבונות, אלא קופץ ומוסר נפשו בטרם יספיקו ההרהורים להטרידו, ומי שהגיע לאהבת השי"ת מיד הוא מוסר את נפשו.

וזו היתה התביעה מאת הנשיאים, אמנם יש חשבונות לאחר את נדבת המשכן, אך התביעה היא למה הגיעו לידי חשבונות ולא קפצו באהבתם את השי"ת לתת את תרומתם בו ברגע שנצטוו על כך.

"והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלואים" (לה, כז).

וכתב רש"י, מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסירים אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו צבור את הכל, שנאמר והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השהם, לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה. ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב.

למדו מכאן **בעלי המוסר** לימוד חשוב בכוחות הנפש של האדם, שאפשר שיעשה אדם פעולה על פי חשבון הנראה צודק, ומנמק האדם את חשבונותיו בנימוקים המתקבלים על הדעת, ובכל זאת אם יתעמק יותר לתוך נפשו, ויבחן יותר במאזני שכלו את נימי הרגשותיו, ימצא כי החלטתו והכרעתו נובעת ממקור בלתי טהור וממדות אשר אינם כשרות כל כך. כך התורה העידה על הנשיאים, שאע"פ שאמרו דברי טעם, אבל נמצא אצלם כחוט השערה של עצלות שממנו נבעו טענותיהם.

בעל ה"חובות הלבבות" בהקדמה לספרו כותב, שבתחילה לא רצה לחבר את הספר כיון שחשש שאינו ראוי לכך, אולם אחר כך חשד את נפשו שאולי כל מחשבותיו הם מפני מדת העצלות והיא גרמה לו לחשוב שעדיף שלא יחבר את הספר. והזכיר את דברי החכם, שמן הזהירות שלא תרבה להזהר.

"לחשב מחשבת לעשות בזהב בכסף ובנחשת" (לה, לב).

בעת שיסד רבי חיים זצ"ל את ישיבת וולוז'ין, שיגר שליח מיוחד לאסוף מעות לצורך החזקת הישיבה. בין התורמים היה כפרי כלשהו, שנידב לשייבה בעין יפה ובנפש חפצה. חלף זמן והסכום שנאסף כמעט וכלה. שוב נאלץ השליח לצאת לדרך ולקבץ מעות, בטרם יצא, בקש, כי יקנו לו בגדים נאים, ואז לכשיופיע בבגדים אלו בבתי התורמים יראה בעיניהם כאדם נכבד, והללו בודאי יגדילו עקב כך את תרומותיהם. משנקנו בעבורו המלבושים, ביקש השליח שיתנו לו גם סוס ועגלה משובחים כדי להקל מעליו את טרחת הדרך. והנה, אותו כפרי שבפעם הקודמת נידב סכום נכבד בעין יפה, סרב הפעם לתרום, לאחר שהעפף עין בבגדי השליח ובעגלתו. כל הפצרותיו של השליח לא הועילו והכפרי נשאר איתן בדעתו, ולא היה מוכן לתרום אפילו פרוטה אחת ! כששב השליח ממסעו, בא אל רבי חיים וסיפר לו על אותו כפרי. שמע רבי חיים את הדברים והחליט לנסוע בעצמו אל האיש.

בכבוד רב ובסבר פנים יפות קידם הכפרי את פניו של רבי חיים מוולוז'ין. לאחר שיחה קלה פנה אליו רבי חיים בשאלה שהטרידה אותו, מדוע סרבת בפעם הזאת לתרום למען הישיבה? השיב הכפרי, עד כה סברתי לתומי, שהנדבות מוקדשות לצורך תלמידי הישיבה ולכלכלתם, ועל כן נידבתי כספי בשמחה וברצון. אך כשראיתי כי הכסף מבוזבז לצורך מלבושים נאים ועגלה משובחת לשליח החלטתי כי איני מוכן לתרום לשם כך מכספי.

אמר לו רבי חיים, בתורה כתוב על בצלאל שידע לחשוב מחשבות, ומה היה צריך לדעת מחשבות בתרומת המשכן. אלא שכל מי שנדב למשכן הרים תרומתו רצה שישתמשו בכספו לצורך הכי מקודש, אך למעשה, השתמשו בנדבות גם לצרכים אחרים. וזה היה תפקידו של בצלאל, שידע לחשוב מחשבות בבהירות שכלו ובהבנתו הנפלאה, לדעת את דעת התורם, האם תרם לשם שמים בלי כונה ליהנות מכך או שהיתה בנתינתו כונה לעשות זאת לשם כבוד ותפארת.

ואדם שנדב בלא שום כונה צדדית, השתמש בצלאל בכספו לצורך קדשי הקדשים. ואילו בנדבתו של אדם שתרם גם למען ההנאה הפרטית שלו השתמש בצלאל לצורך ההיכל ושאר הכלים.

כן הדבר בתרומה לשייבה, פנה רבי חיים אל היהודי הכפרי, את כספך אתה נותן לשייבתנו בלב טהור ולשם שמים בלבד, ועל כן בודאי נשתמש בו לצורך החזקת התלמידים וכלכלתם. אך יש אנשים שנודבים כספים גם כדי להתהדר במעשיהם, ונדבתם של אלו תהיה לצורך השליח ועגלונו, ויש גם אנשים, המנדבים כספים אך ורק למען הכבוד, ובכספים שלהם ישתמשו לצורך המספוא של הסוס ולצורך תקוני העגלה.

"במראת הצבאת אשר צבאו פתח אהל מועד" (לח, ח).

פירש רש"י, בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן.

והאבן עזרא כתב, וטעם הצובאות כי משפט כל הנשים להתיפות לראות פניהם בכל בקר במראות נחשת או זכוכית לתקן הפארים שעל ראשיהם, כי מנהג ישראל היה כמנהג ישמעאל עד היום. והנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתיפות, רק באות יום יום אל פתח האהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצות. וזהו אשר צבאו פתח אהל מועד, כי היו רבות.

"אלה פקודי המשכן משכן העדת" (לה, כא).

כתב רש"י, המשכן משכן שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל.

הקשה **הגאון ר' זלמל"ה מוילנא זצ"ל**, אם אכן נחשב המשכן כ"משכון" של בני ישראל, הרי בכל משכון יש זמן שצריכים להחזירו, ובפירוש אמרה תורה "עד בא השמש תשיבנו לו", ואם כן כבר באה השמש אלפי פעמים, ומדוע לא החזיר לנו הקדוש ברוך הוא את המשכון. ותשובה לכך, היה אומר רבי זלמל"ה, נמצאת בפסוק שלאחריו "והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני", תנאי גדול יש בהשבת המשכון - צריך לצעוק! הקדוש ברוך הוא מחכה שנצעק אליו, אז ישיב לנו את בית המקדש כבתחילה.

"אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה" (לה, כא).

וכתב **הספורנו**, סיפר מעלות זה המשכן שבשבילם היה ראוי להיות נצחי ושלא ליפול ביד אויבים. ראשונה, שהיה משכן העדות, שהיו בו לוחות העדות. ב', אשר פקד על פי משה. ג', שהיתה עבודת הלויים ביד איתמר, כי אמנם משמרת כל חלקי המשכן ביד איתמר היתה. ד', ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה, שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו, מיוחסים וצדיקים שבדור, ובכן שרתה שכינה במעשי ידיהם ולא נפל ביד אויבים. אבל מקדש שלמה שהיו עובדי המלאכה בו מצור, אף על פי ששרתה בו שכינה נפסדו חלקיו, והוצרך לחזק את בדיק הבית ונפל בסוף הכל ביד אויבים.

כתב על כך **הגאון ר' בן ציון ברוק זצ"ל**, די בדברים אלו בכדי לעורר לב האדם לדעת את הסוד להשראת השכינה ומקום התעלות, כי אפשר להקים בתי כנסת גדולים ומפוארים מצופים זהב וכסף, ליפות אותם ולקשטם בתכלית ההידור, אבל לדאבון הלב לא תמצא השכינה את מקומה בבית כנסת מפואר זה, כי אין יראת ה' במקום ההוא.

לעומת זה ישנם בתי כנסת בנינים רעועים וקטנים, ובהם ספסלים פשוטים וארונות שבורים ודוקא שמה השכינה שורה, שכל אשר בהם הוא על טהרת הקדושה והיראה וזהו רצונו יתברך, וכמו שאמר ישעיה הנביא (סו, ב) איזה בית אשר תבנו לי וגו' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי.

"ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה" (לה, כב).

כתב רש"י, אשר צוה משה אין כתיב כאן, אלא כל אשר צוה ה' את משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני, כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן, אמר לו בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו. אמר לו כך שמעתי מפי הקדוש ברוך הוא. אמר לו משה בצל קל היית, כי בוודאי כך צוה לי הקדוש ברוך הוא, וכן עשה המשכן תחלה ואחר כך עשה הכלים.

וכתב **בשיטה מקובצת** (ברכות נה, א), אפשר שאף משה רבינו לנסותו היפך לו הסדר.

ביאר **הסבא מקלם זצ"ל**, שכוונת משה רבינו היתה שהחכמה של בצלאל תבוא מהשכלה עצמית ולא כאשר אחרים ילמדוהו, ולכן הפך לו את הסדר כדי שבצלאל יחשוב מעצמו על סדר הדברים, כי רצון ה' היה שתעשה מלאכת המשכן בחכמה, וכמו שכתוב על עושי המלאכה "בחכמה ובתבונה ובדעת", והחכמה הרצויה אצל ה' יתברך היא החכמה שבאה מהרגש והשכלה עצמית, ולא ממה שיודע ורואה אצל אחרים.

"ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו" (לט, לג).

וכתב רש"י, שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר הוקם המשכן, הוקם מאליו.

צריך להבין מדוע אי אפשר היה להקים את המשכן, והלא כל עבודת הלויים היתה להקים את המשכן ולפרקו בעת נסיעתם, ולמה דוקא בפעם הראשונה לא היו יכולים? ואפי' משה רבינו לא היה יכול להקימו אלא הקב"ה הקימו ומשה רק היה נראה כמקימו.

למדו מכאן **בעלי המוסר**, שזהו יסוד "טוב אחרית דבר מראשיתו" - טוב אחרית דבר שהוא טוב מראשיתו (תוס' חגיגה טו, א). מכיון שבהקמת המשכן הושרתה השכינה לכן היתה חשיבות גדולה מי הוא המקים את המשכן, שכל העיקר תלוי בהתחלה.

וכמו שמסופר (ב"מ פה, ב) על ר' חייא שהיה זורע פשתן ואח"כ היה עושה מהם רשתות וצד בהם צביים, ושוחטן ומאכיל בשרם ליתומים, ומפשיט העורות ועושה מהם קלף וכותב עליהם חמשה חומשי תורה, ונכנס לעיר ומלמד את התינוקות חמשה חומשי תורה וששה סדרי משנה.

וביאר שם המהרש"א, שרבי חייא רצה שיהא לתורתו שמלמד קיום, ושלא תשתכח תורה מישראל, לכן עשה הוא בעצמו הכל מתחילה ועד סוף, כדי שיהא הכל בכוונה ומחשבה טהורה לשם תורה בלא שיתוף כוונה אחרת - טוב אחרית דבר מראשיתו.

"ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו" (לט, לג).

כתוב במדרש רבה, עוז והדר לבושה - זה משה שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, ותשחק ליום אחרון - אלו ליצני ישראל, שמליצין אחריו ואומרים אלו לאלו אפשר שהשכינה שורה על ידיו של בן עמרם? לא עשה אלא כיון שאמר לו האלקים להקים את המשכן התחיל שוחק עליהם שנאמר ותשחק ליום אחרון, אמר להם בואו שנקים את המשכן, התחילו טוענין ובאין אצלו שנאמר ויביאו את המשכן.

עורר מכאן הגאון ר' אברהם יפהן זצ"ל, שזאת היא מדתם של הצדיקים שחיים תמיד עם מחשבת היום האחרון ואינם מתפעלים מדמיונותיהם של ליצני הדור המתעלמים מסופם, וזאת היא עבודה קשה ביותר, משום שבטבע האדם להתבלבל במצבים הקשים הפוקדים אותו, ונוטה להיות רגיש מה הבריות אומרות עליו. וזה נלמד ממשה רבינו שהמשכן נגמר בכ"ה כסלו ונשאר מקופל עד ראש חודש ניסן, וכל ישראל היו מצפים מתי תשרה השכינה כבר במשכן, וזה נתן הזדמנות לליצני הדור להתלוצץ על משה רבינו, והוא נשאר איתן בדעתו.

עוד מובא במדרש שם מעשה בתלמיד אחד של ר' שמעון בר יוחאי שיצא לחוץ לארץ ונתעשר, והיו התלמידים רואים אותו ומתקנאים בו, והיו מבקשים גם הם לצאת לחוץ לארץ, וידע מזאת ר' שמעון. הוציאם לבקעה אחת והתפלל בקעה בקעה המלאי דינרי זהב, אמר להם אם זהב אתם מבקשים הרי זהב טלו לכם, אלא היו יודעים כל מי שהוא נוטל עכשיו, חלקו של עולם הבא הוא נוטל, שאין מתן שכר התורה אלא לעולם הבא וזהו ותשחק ליום אחרון.

יסוד זה המחיש להם ר' שמעון, שאין הצלחות עולם הזה אלא הכל דמיון, ומי שנמשך אחר הדמיון סופו להפסיד את שכרו האמיתי, ורק על ידי שיסיח את דעתו מתענוגי העולם הזה יגיע למבוקשו בהשגת המעלות הנשגבות. וכמו שכתב בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש, ג) שכבר אמר אחד מן החכמים, כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העוה"ז ואהבת העוה"ב, ואמרו, העוה"ז והעוה"ב כשתי צרות, כאשר תרצה האחת מהן, תקציף השנית.

וסיים וכתב, שבודאי שיש קושי ואי נעימות במה שמתעקש לעלות אל הר ה', יש עליו דעה שלילית ולפעמים אף צוחקים עליו על מה שמתנזר מרדיפות הנאות העולם. אבל אם נשיאות לבו ונדבת רוחו הם אמיתיות ויצליח להשאר תקיף בדעתו, אז יזכה שתשרה השכינה במעשי ידיו ויראו כולם כי שם ה' נקרא עליו.

"ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו" (לט, לג).

כתב רש"י, שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר "הוקם המשכן" הוקם מאליו.

למד מכאן הגאון ר' מאיר רובמן זצ"ל את ענין העמלות, שבכל דבר גשמי אין תכלית לעמלות, אלא העמלות היא אמצעי לאיזה תכלית, אבל בענינים רוחניים העמלות היא גוף התכלית, וכמו שכתוב "כי אדם לעמל יולד", ובשכר העמל זוכה לעשות גם מה שאינו יכול לעשות ונקרא על שמו.

ועל דרך זה ביאר באופן נפלא את תפילתו של רבי נחוניא בן הקנה לאחר הלימוד, שאומרים "מודה אני לפניך וכו' ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות וכו', אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר". ולכאורה הרי הם עמלים ומקבלים שכר, שהרי הם עובדים בשביל להרויח כסף. אלא הביאור הוא, שאת הכסף אינם מקבלים על עמלם אלא על התוצאה שנותנים, ואם יעמלו הרבה ולא יספקו סחורה לא יקבלו כסף, אבל אנו גם בשביל העמלות מקבלים שכר.

וזה מה שאמר הקב"ה למשה "עסוק אתה בידך נראה כמקימו", שחובתך היא לעמול ולנסות להקימו, ואף שהמשכן הוקם מאליו, אבל כיון שאתה עמלת ועסקת בהקמתו לכן הוא נקרא על שמך.

"ומשחת אתם כאשר משחת את אביהם וכהנו לי" (מ, טו).

ביאר ה"משך חכמה", שעל מעלת אהרן לא היה משה מתקנא שהרי היה נביא ומלך (דברים לג, ה) וכהן גדול (זבחים קא, ב). אבל על מעלת בניו כתוב "אל תקרב הלום" (שמות ג, ה), ואמר חז"ל (שמות רבה ב, ו) שביקש משה שיעמידו ממנו כהנים ומלכים. א"ל הקדוש ברוך הוא "אל תקרב הלום", כלומר לא יהיו בניך מקריבין שכבר מתוקנת הכהונה לאהרן אחיך, ואם כן אולי לא ימשה אותם בשמחה רבה ובלב שלם, לכן אמר "ומשחת אותם" - אותם מרצון גמור - "כאשר משחת את אביהם".

"ויפרש את האהל על המשכן וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה כאשר צוה ה' את משה" (מ, יט).

הקשה החפץ חיים זצ"ל, לכאורה ראוי היה לכתוב "כאשר צוה ה' אותו", שהרי הכתוב מדבר עליו שהוא הקים כאשר צוה אותו ה'.

וביאר, שאצל משה רבינו לא היה קיים ה"אני" כלל, ולכן דיבר על עצמו בגוף שלישי כאילו איזה יהודי אחר נקרא בשם "משה" והוא עשה את כל מה שציוה ה' לעשות, ולא ייחס את אותו האיש אל עצמו ואין הדבר נוגע אל ה"אני" שלו כלל.

על דרך זה ביארו בעלי המוסר את דברי רב יוסף שאמר על דברי התנא שאמר משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, ואמר לו רב יוסף לא תיתני ענוה דאיכא אנא (סוטה מט, ב). ולכאורה איך אמר רב יוסף על עצמו שהוא ענו.

וביאר, שרב יוסף לא דיבר כלל על "עצמו" שהוא ענו, אלא דיבר על רב יוסף שיש בו מידת הענוה, ולא ייחס את רב יוסף אל ה"אני" שלו כלל, אלא כאילו רב יוסף הוא אדם זר ולא הוא עצמו.

"וישם את המנרה באהל מועד נכח השלחן" (מ, כד).

אמרו חז"ל (ב"ב כה, ב) הרוצה שיחכים ידרים (יתפלל לצד דרום), ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום.

ביאר **הבית הלוי** (שמות יט, ה), שהמנורה רומזת לחכמה (כן ביאר רבינו גרשום), והשלחן רומז לפרנסה והמזונות. ולכן המנורה עמדה במקדש בצד ימין, כי החכמה נקראת ימין וכמו שכתוב "לב חכם בימינו", והשלחן עמד בשמאל. וכל זה היה עמידתם בעצמם בבית המקדש, אבל אדם הנכנס לבית המקדש אצלו היתה המנורה בשמאלו והשלחן בימינו, שהרי הפתח היה בצד מזרח וממילא ימינו הוא צד צפון שבו היה השולחן.

ויש לומר שזה בא לרמז שבתחילה כשנכנס לקודש לעבודת ה', בלימוד התורה, יכול הוא ללמוד גם שלא לשמה, וכמו שאמרו חז"ל "לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", אבל כשהולך לעסוק בפרנסתו, שגם בזה הוא צריך כוונה לשם שמים, בזה לא התירו להתחיל בשלא לשמה, ואם יתחיל כך לא יוכל לעזוב את תאוות העוה"ז, וצריך כבר מתחילה לעסוק במלאכתו לשם שמים.

ולכן כשנכנס למקדש היה רואה את המנורה שהיא החכמה בשמאלו, וזה מרמז על הלימוד שלא לשמה שאמרו עליו חז"ל "למשמאילים בה עושר וכבוד". ובצד ימין שהוא הלשמה, שם הוא רואה את השולחן שמרמז על הפרנסה, ששם צריך כבר בכניסתו שיעסוק בה לשמה.

והגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל אמר על כך רמז נוסף, שבציווי לשים את המנורה נוכח השולחן מלמדת אותנו התורה שכל עיסוק בעניי הפרנסה והמזון צריך הוא להיות לאור התורה.

"וישם את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח" (מ, ל).

דייק **מרון הגר"ח מבריסק זצ"ל**, שהנה סדר הקמת המשכן היה מבפנים לחוץ, ולכן הארון ניתן ראשון, ואחריו השולחן, ואחריו המנורה, ואח"כ מזבח הזהב לקטורת.

אמנם מזבח העולה ניתן קודם הכיור, וצריך ביאור מדוע שינו את הסדר והרי הכיור היה קודם המזבח, ומדוע הניחוהו רק לאחר המזבח.

וביאר, שבציווי בכיור נאמר "ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח" (מ, ו), ומשמע שמקומו של הכיור הוא בין המזבח ואהל מועד, ולכן צריך שיהיה מזבח עומד בזמן שהוא מעמיד את הכיור שאל"כ אין זה מקומו של הכיור, שהרי אינו בין אהל מועד למזבח, שהרי עדיין לא היה שם מזבח, ולכן הוצרכו להקדים את העמדת המזבח ורק אח"כ העמידו את הכיור.